

СУЧАСНИЙ КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю.

УДК 316.77

Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання

В статті здійснюється оглядово-аналітичний розгляд використання поняття «комунікаційна діяльність» в теорії соціальних комунікацій. Визначаються різні підходи до використання комунікаційної діяльності в об'єктно-предметному полі теорії.

Ключові слова: комунікаційна діяльність, соціально-комунікаційне знання, комунікаційний процес, комунікаційні функції.

В статье проводится обзорно-аналитическое рассмотрение использования понятия «коммуникационная деятельность» в теории социальных коммуникаций. Определяются разные подходы к использованию коммуникационной деятельности в объектно-предметном поле теории.

Ключевые слова: коммуникационная деятельность, социально-коммуникационное знание, коммуникационный процесс, коммуникационные функции.

The article presents an overview and analytical consideration of the use of the term "communication activities" in the theory of social communications. Different approaches to the use of communication activity in the object-subject field of the theory are determined.

Key words: communication activity, social communicational knowledge, communication process, communication functions.

Актуальність. З початку ХХ століття почався динамічний розвиток соціально-комунікаційної сфери, що на початку ХХІ століття вже склав особливу підсистему соціальної взаємодії людства. Навіть з'явилися певні уявлення про комунікаційне суспільство (Ю. Хабермас, Е. Тоффлер та інші). Процес становлення соціально-комунікаційної сфери діяльності супроводжувався інтенсивними процесами її диверсифікації на основі впровадження комп'ютерних технологій.

Соціальні комунікації активно розглядаються в аспекті філософського осмислення постіндустріального, інформаційного суспільства як важливий фактор соціально-економічного аналізу трансформаційних процесів. Крім того, комунікаційна діяльність стає об'єктом вивчення в теорії комунікацій фактично лише з моменту її інституалізації, спочатку в окремих складових комунікаційної сфери суспільства – науці, бібліотекознавстві [1; 7], журналістиці та загальної системної інституалізації соціально-комунікаційної

діяльності в світовому масштабі [4]. Тим не менш, лишаються проблемними питання структури комунікаційної діяльності, визначення її з точки зору теорії соціальної комунікації, процесу та предметності праці.

Метою статті є окреслення теоретико-методологічних засад визначення комунікаційної діяльності в теорії соціальних комунікацій.

Завданнями статті є:

- виявити основні наукові підходи до визначення поняття «комунікаційна діяльність»;
- визначити поняття «комунікаційна діяльність» в структурі соціально-комунікаційного знання.

Стан вивченості теми. Слід зазначити, що теорія соціальних комунікацій попри давню історію вивчення соціальних явищ протягом розвитку соціального розвитку людства знаходиться в стані свого теоретико-методологічного становлення. В практиці досліджень соціальних комунікацій, що склалася на цей час, зберігається певна фрагментарність, зумовлена кількома головними підходами до її вивчення. Зокрема, Соколов А. В. – один з найавторитетніших дослідників в цій галузі, зазначає багатоаспектність звернень або підходів до вивчення соціальної комунікації і зводить їх до шістьох граней предметного кубу – це філософія, соціологія, психологія, культурологія, лінгвістика, техніка [7, с. 716]. Зазначимо, що автор одним з перших звернув увагу на необхідність розгляду комунікаційної діяльності в предметному полі теорії соціальної комунікації як окремої наукової дисципліни.

В теорії масових комунікацій відсутні спеціальні розділи щодо системно-теоретичного розгляду соціально-комунікаційної діяльності (СКД).

В царині соціології перевага надається мовній комунікації або процесу комунікаційної взаємодії з використанням різних форм мовної комунікації, а також сучасним засобам спілкування та комунікації в мережі Інтернет [5; 9]. У зв'язку з цим виникає проблема визначення об'єктивно-можливого і конкретно-історичного, де перший враховує рівень теоретичного осмислення феномену комунікаційної діяльності, а другий дає підстави аналізу ситуації, пов'язаної з інституційними ознаками комунікаційної діяльності в суспільстві. Тому виникає потреба звернутися до аналізу основних наукових підходів до визначення поняття «комунікаційна діяльність», а також його використанні в соціально-комунікаційному знанні.

Основний зміст. Важливим джерелом соціальної комунікації в її діяльній вимірі стає прагматична наука, що вивчає досконалу людську діяльність, її стратегію програми та системи дій [8]. Автори наголошують, що різні аспекти людської діяльності розглядалися ще в працях Платона, Аристотеля, Ф. Р. Бекона, Дж. Локка, Г. Спенсера, Н. Макіавеллі [8, с. 76].

У філософії діяльності, що розглядається як універсальний метод засвоєння людиною матеріального та духовного світів, комунікацію відносять до першого етапу антропогенезу [6, с. 172].

Комунікаційна діяльність як інструмент впливу на соціальну трансформацію розглядається в роботах закордонних футурологів та соціальних філософів: Ф. Махлупа, У. Пората, Н. Н. Моїсєєва, М. Маклюєна, Д. Белла та інших [2].

В соціології комунікацій склалося ставлення до комунікаційної діяльності як до засобів спілкування, формування сфери суспільних відносин, зокрема, В. П. Конєцька звертає увагу на той факт, що соціологи пов'язують спілкування з соціально-зумовленим видом діяльності людей. Вона наголошує на тому, що комунікація має три головні інтерпретації: проблема диференціації та систематизації комунікаційних засобів; проблема міжособистісної комунікації; проблеми масової комунікації [5, с. 7].

Головним чином, в соціологічному підході тріада «спілкування – комунікація – мовна діяльність» складає основу вивчення соціальної комунікації. Мовна діяльність трактується як вид діяльності або система мовних дій, мотив яких пов'язаний з виробництвом самої мови [5, с. 8]. Саме у мовній діяльності, вважає В. П. Конєцька, закладено ключ до вирішення прагматичних та прикладних завдань соціальної комунікації. Поняття «комунікаційна діяльність» як об'єктно-предметний елемент соціальної комунікації окремо не розглядається. Можна припустити, що певний зміст поняття «комунікаційна діяльність» приховано в категорії соціальної комунікації, що визначаються соціологами, через поняття: «соціальна спільність», де, в першу чергу, досліджуються соціально значущі параметри стратифікації суспільства, які впливають на нормативні характеристики комунікації; «комунікативна система», що передбачає визначення об'єктів, сутностей, елементів структури і цілісності; «способи комунікації» [5, с. 10].

Аналізуючи соціологічні домінанти комунікації, В. П. Конєцька, торкається питань соціального управління і при цьому звертається до аналізу соціально-комунікативної ситуації. Соціальна ситуація

розглядається автором як важливий фактор варіювання комунікації, що є соціально зумовленою діяльністю [5, с. 51]. Автор вдається до аналізу функціональних особливостей соціальної комунікації, головним аспектом розгляду якого є взаємодія комунікантів та вплив на них за допомогою різних комунікативних засобів. Також їй належить важливе для контексту нашої статті методологічне положення відносно необхідності відокремлення в комунікації певної підсистеми, що орієнтована на вузьке функціонування. Цю підсистему вона пов'язує з професійною діяльністю комунікаторів [5, с. 75].

В працях А. В. Соколова присутні різні підходи до використання поняття «комунікаційна діяльність». До речі, предметами вивчення теорії соціальних комунікацій він вважає: соціальну пам'ять, соціально-комунікаційну діяльність (СКД) та взаємозв'язки між ними [7, с. 14]. В культурологічному плані соціально-комунікаційна діяльність є відображенням національно-етнічних конструктів світогляду людини в соціальній взаємодії. Це дає підставу А. В. Соколову визначити комунікацію – «как движение знаний, эмоциональных переживаний, волевых воздействий в социальном времени и пространстве» [7, с. 4].

Для визначення комунікаційної діяльності, що пов'язана з трансляцією культурних смислів він додає соціально-культурний аналіз історичної трансформації суспільної комунікації. Творчу смисловою комунікаційну діяльність він розглядає як підвид духовної та ігрової діяльності людини. Як духовна вона забезпечує трансляцію смислів (духовних продуктів) та пов'язана з соціально-культурною основою людського буття, як ігрова – має творчий характер у смисловій комунікації та пов'язана з природною основою людського існування. Можна зауважити, що А. В. Соколов поступово розвиває розгляд комунікаційної діяльності як рух смислів, використовуючи для цього різний науковий інструментарій та деталізує окремі аспекти комунікаційних явищ та дій.

Комунікаційна діяльність з точки зору А. В. Соколова має розглядатися через комунікаційний процес та комунікаційні явища. Рушійними силами, що детермінують цей процес та його кінцевий результат, він вважає стихійні природні сили, далекі від свідомого цілепокладання та цілеспрямовано діючі суб'єкти, які використовують усі доступні засоби для досягнення власних цілей [7, с. 22-23]. Також він розглядає комунікаційну діяльність як процес взаємозв'язку між комунікантом і реципієнтом, де зв'язуючою ланкою між ними є об'єкт, що передається. До об'єкту, що передається, може належати

книга, мова, жест, матеріальна річ, а також внутрішня форма спілкування людини з собою – внутрішня мова, міркування. В реалізації цієї взаємодії автор розглядає комунікаційні засоби та методи. Під комунікаційною діяльністю він розуміє комунікаційні процеси, що цілеспрямовано здійснюються суб'єктами комунікації.

Більш детально Соколов А. В. аналізує комунікаційну діяльність через застосування діяльнісного підходу, що отримав розвиток у філософії, але залучає до структуризації цього поняття структурні елементи комунікаційної дії та соціальної пам'яті. При цьому він аналізує комунікаційну діяльність через її зумовленість у вигляді індивідуальних і суспільних комунікаційних потреб, інтересів, мотивів. Результатом комунікаційної діяльності, в цьому контексті, є створення умов найкращого задоволення інформаційних суспільних потреб та визначення критеріїв ефективності соціально-комунікаційних служб [7, с. 260]. Також А. В. Соколов розробляє структурно-функціональну схему СІКС, що відтворює рух смислів в соціальному часі й просторі, та взаємодію учасників цього руху. При цьому він відокремлює певні рівні цієї системи (первинно-документальний, вторинно-документальний), а також згадує соціальні інститути, що беруть участь у цій схемі (бібліотеки, музеї, архіви, телебачення тощо).

В межах теорії соціальних комунікацій також склалося декілька підходів до трактування соціальної діяльності. Ільганаєва В. О. пропонує розглядати соціально-комунікативну діяльність людини як родову відносно окремих видів комунікації, що пов'язані з передачею людського знання незалежно від форми його фіксації [1]. В широкому розумінні вона розглядає комунікаційну діяльність як особливий вид соціальної активності, направленої на забезпечення глобальної інформаційно-когнітивної взаємодії в суспільстві та її підтримку через збирання, обробку, збереження, переробку, розповсюдження і використання соціальної інформації та реалій. Слід зауважити, що в роботах В. О. Ільганаєвої простежується послідовний розвиток концепції про предметність комунікаційної діяльності, її структури та механізми розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що феномен «комунікаційна діяльність» поки що не отримав чіткого положення в структурі об'єктно-предметного поля соціально-комунікаційного знання.

Існують різні науково-теоретичні наголоси у застосування поняття «комунікаційна діяльність» як в його змістовному

наповненні, так і у конкретно-практичному застосуванні. Тому виникає потреба у здійсненні подальших досліджень комунікаційної діяльності, визначенні дослідницького інструментарію задля досягнення системного пояснення цього явища в теорії соціальних комунікацій.

Література

1. Ільганаєва В. О. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В. О. Ільганаєва; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К.: Редакція журналу «Бібліотечний вісник», 1996. – 253 с.
2. Еляков А. Д. Информационный фактор развития общества / А. Д. Еляков // НТИ. Сер. 1. Организация и методика информационной работы. – 2008. – № 2. – С. 110.
3. Заздравнов А. П. Диалектика практики и мировоззрения в историческом процессе. – Х.: ХГИК, 1993. – 216 с.
4. Зернецька О. Головні актори у сфері глобального управління комунікацією: трансформація функцій та статусів / О. Зернецька // Політика і час. – Т. 2. – 2007. – С. 4548.
5. Конечкая В. П. Социология коммуникации. Учебник. – М.: Международный университет бизнеса и управления, 1997. – 304 с.
6. Рогинский Я. Я. Проблемы антропогенеза / Я. Я. Рогинский. – М.: Высшая школа, 1969. – 263 с.
7. Соколов А. В. Введение в теорию социальной коммуникации. – СПб.: СПбГУП, 1996. – 319 с.
8. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Теория социальных технологий: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2004. – 608 с.
9. Шарков Ф. И. Коммуникология: основы теории коммуникации: учебник / Ф. И. Шарков. – М.: Дашков и К, 2010. – 592 с.

Грабар Н. Г., Новікова Т. В.

УДК 021

Когнітивно-інформаційна діяльність бібліотеки ВНЗ

Технічна і технологічна модернізація забезпечили зміцнення когнітивно-інформаційної функції сучасної бібліотеки. У статті зазначено про актуальні напрями діяльності бібліотеки ВНЗ, зокрема організацію репозитарію. Мета бібліотечної діяльності: допомогти користувачам в пошуку достовірної інформації.

Ключові слова: бібліотека, бібліотечна діяльність, інформаційно-когнітивна функція, репозитарій.

Техническая и технологическая модернизация обеспечили укрепление когнитивно-информационной функции современной библиотеки. В статье указано на актуальные направления деятельности библиотеки ВУЗА, в частности организацию репозитария. Цель библиотечной деятельности: помочь пользователям в поиске достоверной информации.

Ключевые слова: библиотека, библиотечная деятельность, информационно-когнитивная функция, репозитарий.